УДК 376.33:372.878

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5\(11\)-358-364](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5(11)-358-364)

Купрас Віра Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, директор комунального закладу освіти «Спеціальна школа №12» Дніпропетровської обласної ради», вул. Саранська, 6, м. Дніпро, 49021, тел.: (050) 932-97-94, e-mail: verakupras@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0672-0431>.

Мандзюк Людмила Петрівна здобувач вищої освіти групи СО-20-1, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, вчитель музичного мистецтва комунального закладу освіти «Спеціальна школа №12» Дніпропетровської обласної ради», вул. Саранська, 6, м. Дніпро, 49021, тел.: (050) 284-67-72, e-mail: milamandzyk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8159-9320>.

МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розкрито значення музикотерапії для активізації розумової діяльності учнів початкових класів з порушеннями зору. Визначено форми, шляхи, методи активізації розумової діяльності засобами музикотерапії. Представлено методику занять музикотерапією в початкових класах для дітей з порушеннями зору. Визначено, що музика має велику можливість впливати на внутрішній світ дитини з особливими освітніми потребами, сприяє загальній гармонізації психічного стану дитини з порушеннями зору, активізує пізнавальну діяльність дитини, самоконтролю та осмислення свого «Я». В статті проаналізовано різноманітні погляди вчених щодо вдосконалення методик корекції за допомогою музики, які можуть застосовуватися в подальшому у практичній роботі спеціальних закладів освіти, розкрито профілактичні, лікувальні й оздоровчі властивості музичного мистецтва. На основі аналізу праць педагогів, арттерапевтів з'ясовано форми музикотерапії та шляхи використання музики з метою активізації розумової діяльності учнів з порушеннями зору. Визначено, що завдяки музикотерапії дитина з порушеннями зору виявляє своє ставлення до світу, набуває досвіду, відкриває свій внутрішній світ, суттєво підвищує успішність з навчальних предметів. Особливого значення набуває розвиток рухових якостей, статистичної витривалості, легкості та плавності в рухах. Дитина з порушеннями зору під впливом музикотерапії перетворює внутрішні переживання в м'язові. Акцентується увага на тому, що при виборі форм, методів і засобів роботи педагог повинен враховувати специфіку порушення розвитку дитини. Доведено, що здійснення занять з музикотерапії відбувається за принципом компенсаторно-корекційної спрямованості. Проаналізовано особливості проведення занять з музикотерапії щодо комфортного облаштування середовища, пересування та орієнтування в

просторі дітей з порушеннями зору, наповнення кабінету спеціальними технічними засобами та апаратурою. Визначено, що правильно організовані систематичні заняття з музикотерапії вирішують проблеми соціалізації дітей з порушеннями зору, сприяють розвитку творчих здібностей, взаємодії в колективі, розвитку комунікативних навичок.

Ключові слова. Діти з порушеннями зору, активізація розумової діяльності, музикотерапія, компенсаторно - корекційна спрямованість навчання, арттерапенти, учні початкових класів.

Kupras Vira Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Municipal Educational Institution "Special School №12" of the Dnipropetrovsk Regional Council ", 6, Saranska St., Dnipro, 49021, tel.: (050) 932-97-94, e-mail: verakupras@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0672-0431>.

Mandzyuk Lyudmyla Petrivna Graduate of group CO-20-1, State Educational Institution "University of Education Management" of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, music art teacher of the municipal educational institution "Special School №12" of Dnipropetrovsk Regional Council ", 6, Saranska St., Dnipro, 49021, tel.: (050) 284-67-72, e-mail: milamandzyk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8159-9320>.

MUSIC THERAPY AS A WAY OF COGNITIVE PROCESSES ACTIVATION OF ELEMETARY SCHOOLCHILDREN

Abstract. This article reveals the importance of music therapy for the activation of intellectual activity of primary schoolchildren with visual impairments. Forms, steps, methods of activation of mental activity by means of music therapy are defined. Methods of music therapy in the primary classes for children with visual impairments are presented in the article. It is found that music has a great ability to influence the inner world of children with special educational needs, contributes to the overall harmonization of the mental state of the child with visual impairments, activates child's cognitive activity, self-control and sense of identity. This article analyzes the diverse views of scientists to improve methods of correction through music, which can be used in the future in the practical work of specialized educational institutions; and the prophylactic, therapeutic and health-improving properties of musical art are revealed in the article. Based on the analysis of the work of teachers, art therapists, music therapy and ways of using music to activate the mental activity of pupils with visual impairments are identified. Due to music therapy, a child with visual impairments shows his attitude to the world, gains experience, discovers his inner world and greatly improves his academic performance. The development of motor skills, static endurance, ease and fluidity of movements get the particular importance. Under the influence of music therapy, a child with visual impairments turns his inner feelings into the muscular ones. Emphasis is placed on the fact that when the teacher

choose the forms, methods and means of work, the specificity of the child's developmental disability must be considered. It is reported that music therapy lessons are carried out according to the principle of compensatory and corrective orientation. The peculiarities of the conducting of music therapy lessons in the comfortable surroundings, getting around and organizing the space for children with visual impairments, staffing rooms with special equipment and hardware are analyzed in the article. It was found that well-organized systematic music therapy activities solve problems of socialization of children with visual impairment, contribute to the development of creative abilities, mutual cooperation in the team, the development of interactive skills.

Keywords: Children with visual impairments, activation of cognitive activity, music therapy, compensatory and corrective teaching orientation, art therapists, elementary schoolchildren.

Постановка проблеми. Музика – джерело розвитку, натхнення, насолоди. Невичерпні можливості музики - впливати на внутрішній світ дитини з особливими освітніми потребами. Поряд з іншими терапевтичними методиками особливо виділяють методику музикотерапії. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти музична терапія далеко просунулася в дослідженні впливу музичного досвіду на розвиток особистості дитини з порушеннями зору. Ця проблема хвилює представників різних наукових галузей: медицини, психології, соціології, педагогіки. Грамотно підібрана музика сприяє загальній гармонізації психічного стану дитини з порушеннями зору. Еволюційність і розвинений музикальний слух надають змогу дітям із різними порушеннями в доступній формі відгукнутися на позитивні почуття і вчинки, допомагають активізувати розумову діяльність, постійно вдосконалюючи рух до загального оздоровлення всього організму в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі в практику роботи спеціальних закладів освіти стали застосовувати арт – терапевтичні методики в яких розглядається корекційно – педагогічний процес засобами мистецтва. Д. Шульженко вперше розглядала поняття «арт - терапія» (лікування мистецтвом) як один із методів терапевтичного впливу на психіку дитини.

Про використання різних видів арт – терапії в корекції і лікуванні зазначено в роботах Л. Брусиловського, В. Петрушина, І. Гриньової; вокалотерапії (С. Шушарджан, З. Еманова). Н. Квітка вказує на регулювану, комунікативну функції музикотерапії. За О. Гріньовою, музикотерапія - комплексна методика для корекції емоційних відхилень, страхів, рухових і мовленнєвих розладів, відхилень у поведінці, налагодженні комунікативних відносин. В. Драганчук апробувала практично психокоригування засобами музики із дітьми 5–7 років.

На сучасному етапі багато вчених працюють над вдосконаленням музикотерапії у роботі з дітьми. Але порівняно менша кількість вітчизняних науковців розробляє методики корекції за допомогою музики

(Л. Журавльова, З. Ленів, Т. Скрипник та ін.).

Мета статті полягає у дослідженні ефективності музикотерапії в розвитку розумової діяльності дітей з порушеннями зору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Давньогрецькі філософи лікарі, музиканти теоретично обґрунтовували та широко використовували на практиці увесь арсенал музичного мистецтва. Видатний лікар Авіценна використовував музикотерапію при лікуванні нервових і психічних захворювань. Піфагор використовував музику у лікувальних цілях. Він опрацьовував математичні поняття для пояснення гармонії, що існують в музиці, у космосі та в душі людини [1].

Перші спроби наукового осмислення механізму впливу музики на організм людини відносяться до XVII ст., а експериментальні дослідження - у XIX ст. На початок XX ст. на науковій основі було розкрито профілактичні, лікувальні й оздоровчі властивості музичного мистецтва [2].

Найпоширенішим визначенням музикотерапії є розуміння її як виду арт – терапії, де музика використовується з лікувальною або корекційною метою.

Загалом музикотерапію вважають процесом міжособистісного спілкування, у якому музикотерапевт застосовує музичне мистецтво, яке впливає на фізичну, емоційну, інтелектуальну, соціальну, естетичну, духовну та вольову сфери особистості для її оздоровлення.

Музикотерапія існує в таких формах:

- активна музикотерапія є терапевтично цілеспрямованою, активною музичною діяльністю (відтворення, фантазування, імпровізація за допомогою людського голосу та обраних музичних інструментів);
- рецептивна музикотерапія пов'язує процес сприйняття музики з терапевтичною метою;
- інтегративна музикотерапія поєднує психотерапевтичний вплив музики та інших видів мистецтва (малювання під музику, музична ігрова діяльність, пантоміма, пластична драматизація під музику, застосування прийомів казкотерапії тощо) [3].

Основною метою занять з музикотерапії є гармонізація особистості дитини за умови врахування наявних недоліків психоемоційної та особистісної сфери.

Першочерговим завданням тифлопедагога розгляд методики музикотерапії в навчанні учнів з порушеннями зору, як засобу, що впливає на всі основні сфери розвитку (фізичну, психічну та розумову):

- встановити контакт з навколишнім світом, побудувати вірні взаємовідносини з ним та іншими людьми;
- закласти уяви про правила життя суспільства;
- активізувати важливі фізичні та психічні функції дитини (рух, мовлення, мислення);
- залучити дитину до процесів діяльності, до життя в суспільстві в цілому [4].

У дітей з порушеннями зору спостерігається затримка в розвитку

статичної витривалості, невміння виконувати ритмічні рухи, відсутність легкості та плавності в рухах, напруженість, скутість рухів. Розвиток рухових якостей у цих дітей знаходиться у прямій залежності від ступеня порушення зору [5, с. 160].

Учні з порушеннями зору спостерігаючи за тим, що відбувається навкруги, за рухами дорослих, не тільки сприймають те, що відбивають душевно, але й переживають їх внутрішнє аж до самої м'язової системи у вигляді якогось жесту. Пізніше це переживання знаходить своє відображення у грі через наслідування, через багаторазове відтворення рухів. Дитина з порушеннями зору починає виявляти своє ставлення до світу в першу чергу виходячи із власних почуттів – симпатій та антипатій. Дитина з порушеннями зору нібито протистоїть світові, спостерігає, зіставляє, виходячи з певного досвіду, що дає змогу їй охопити цей світ за допомогою суджень та понять – завдяки розуму [4].

Важливішою функцією музики є активізація розумової діяльності дитини з порушеннями зору, а саме – образного сприйняття та мислення, підвищення пізнавальної активності, активізація самоконтролю та осмислення свого «Я» (В. Шацька, В. Сухомлинський, Л. Виготський, Є. Синьова). Це підтверджує експеримент, який було проведено в середині ХХ століття в загальноосвітніх школах Європи з щоденного введення музики в розклад занять. Було доведено «здатність інтенсивного музичного навчання суттєво підвищувати успішність з усіх предметів» (Ф. Массертмідж) [4., с. 3].

Дитина з порушеннями зору не може повною мірою сприйняти музику, рухи під музику та самовиражатися під них. Однак, вплив музики все одно зберігається та торкається емоційно – вольової та розумової сфери дитини. Це підтверджується тим, що багато дітей з порушеннями зору обдаровані в музичному плані. Тому можна стверджувати, що музикотерапія є своєрідними «воротами» для емоцій і почуттів та індивідуальності такої дитини, крізь які вона може відкрити свій внутрішній світ та набути можливості встановити справжні стосунки з навколишнім світом.

Існує багато шляхів використання музики з метою активізації розумової діяльності учнів з порушеннями зору. Серед них:

- щоденне використання музики як предмету в розкладі занять;
- введення спільного співу або будь-якої спільної музичної діяльності перед заняттям або на початку дня, в ритмічній частині уроку;
- використання елементів музики на уроці з будь-якого предмету (письма, читання, математики, трудового навчання, образотворчого мистецтва тощо) особливо у початковій школі;
- індивідуальна або групові заняття з музичної терапії.

Безумовно, у виборі форм, методів і засобів роботи педагог повинен враховувати специфіку порушення кожної дитини та здійснювати музикотерапію за принципом компенсаторно-корекційної спрямованості [5, с.167].

Дітям з порушеннями зору рекомендовано здійснювати музикотерапію з метою активізації розумової діяльності за наступним планом:

1. Вибір музичного твору, найбільш відповідного даному стану дитини (вибирати твір слід разом з дітьми).

2. Розширити палітру чуттєво – емоційних відчуттів. Для того, щоб дитина не перебувала в одному емоційному «ключі», можна застосовувати гру контрастних образів (використовувати різні музичні образи).

3. Яскраві враження доречно буде зображати через спільну образотворчу діяльність (рухи під музику, малювання тощо), що стане своєрідною діаграмою отриманих відчуттів, почуттів, емоцій.

Варто проводити заняття з музикотерапії в приміщенні, де діти з порушеннями зору почувають себе комфортно і затишно, вільно орієнтуються в просторі, обладнаних необхідними наочними засобами і технічною апаратурою.

Висновки. Музикотерапію використовують у різних формах. Правильно організовані систематичні заняття з використання методів та прийомів музикотерапії можуть стати позитивними засобами активізації розумового розвитку дітей з порушеннями зору. Важливою складовою вирішення проблеми соціалізації дітей з порушеннями зору може стати розвиток і підтримка творчих, вокальних, музичних здібностей. Застосування методики музикотерапії сприятиме взаємодії в колективі, комунікативним навичкам.

Література:

1. Букреева Д. А. Музичний театр для дітей і підлітків з особливими потребами як фактор корекційної роботи / Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова / , 2019. Випуск 38. с.37-42.
2. Курт Э. Музыкальная психология [гл.1: Тонпсихология и музыкальная психология, гл.3]. М.: МГК.1994. 54с.
3. Побережна Г. Потенціал музикотерапії / Г. Побережна // Мистецтво та освіта.– 2008. - №2. – с.9-12.
4. Апанасенко Г. Л., Савельєва-Кулик Н. А. Музыкальная терапия: история, современность и перспективы развития український медичний часопис. 2012. №4. С.170-173.
5. Синьова Є. П. Тифлопедагогіка. Теорія виховання сліпих та слабозорих дітей / Є. Синьова // Навчальний посібник. – 2009. – 212 с.

References:

1. Bukreieva, D. A. (2019). Muzychnyi teatr dlia ditei i pidlitkiv z osoblyvymy potrebamy yak faktor korektsiinoi roboty [Musical theater for children and adolescents with special needs as a factor of correctional work]. *Naukovyi chasopys NPU im. Drahomanova – Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 38, 37-42 [in Ukrainian].
2. Kurt, E. (1994). *Muzykalnaya psikhologiya (gl.1: Tonpsikhologiya i muzykalnaya psikhologiya, gl.3) [Musical psychology (Ch.1: Tonpsychology and Musical Psychology, Ch.3)]*. Moscow: MGIK [in Russian].
3. Poberezhna, H. (2008). Potentsial muzykoterapii [Potential of music therapy]. *Mystetstvo ta osvita – Art and education*, 2, 9-12 [in Ukrainian].
4. Apanasenko, G. L., Saveleva-Kulik, N. A. (2012). Muzykalnaya terapiya: istoriya, sovremennost i perspektivy razvitiya [Musical therapy: history, modernity and development prospects]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys – Ukrainian medical journal*, 4, 170-173 [in Russian].

5. Synova, Ye. P. (2009). *Tyflopedahohika. Teoriia vykhovannia slipykh ta slabozorykh ditei* [Typhlopedagogy. Theory of education of blind and partially sighted children]. Kyiv [in Ukrainian].